

Мәдениетті рәміздер,
мәндер, таңбалар мен
мағыналар ретінде талдау
үшін мәдениеттің
ақпараттық-семиотикалық
түсінігін негіздеу

ОРЫНДАҒАН: АТАБАЕВА Ж.
ТЕКСЕРГЕН: КУДАЙБЕРГЕНОВ С.Е.

● Мазмұны

Кіріспе

Негізгі бөлім

1. Мәдениетті рәміздер, мәндер, таңбалар

2. Мәдениеттің ақпараттық-семиотикалық
түсінігі

3. Мағыналарды талдау

Қорытынды

Пайдаланылған әдебиет

Кіріспе

Адам баласы өмірінің басты мақсаты – мәдениет ұстындарына сүйене отырып, өзінің бойындағы қасиетті дәйекті де тұғырлы етіп тәрбиелей отырып, жүзеге асыру. Өйткені мәдениеттің өзі өмірдің тиянақтылығын, дәйектілігін, мәнділігін, табандылығын, тұрақтылығын қамтамасыз ететін бірден-бір институт болып табылады. ХХІ ғасырда басталған жаңа үрдістердекөп деңгейлі және көп мағыналы болып табылатын осы мәдениет феноменіне өскен қызығушылық себептерінің бірі – қазіргі кездегі қоғамдық өмірдедәйексіздік, тұрақсыздық, тиянақсыздық, негативтілік сияқты белгілердің біршама орын алғандығынан деп білу қажет. Қоғамда айқын көрінетін мына жағдайлар – ата-ана мен баласы арасындағы түсініспеушілік, олардың арасындағы дау-жанжалдар, адамдардың бір-біріне сенімсіздік білдіруі, бір мемлекеттің азаматтары бола тұрып, ұлтқа, нәсілдікке, діни ұстанымға бөліну, бір-бірін белгілі бір себепсіздіктен жек көру, т.с.с. негативті бейсаналыққа, эмоцияларға негізделген келеңсіздіктер қоғам, мемлекет, әлем өміріндеорын алып келуде.

Мәдениетті рәміздер

Символ (рәміз) гректің «symbolon» сөзінен аударғанда – белгі (знак), айқындаушы ең таңба деген мағына береді және өзіндік мазмұны бар, сонымен бір мезгілде жалпылама, жабық түрде бірқатар басқа да мазмұнға ие идея, бейне-көрініс немесе объект болып табылады. Рәміз белгі мен модельдің ортасында тұрады. Рәмізге қарағанда белгінің өзіндік мазмұны жоқтың қасы, ал модельдің модельденетін объектпен тікелей ұқсастығы болады. Осы жағдай модельге зерттеу барысында аталған объекті алмастыруға мүмкіндік береді.

Көптеген факторлар «рәмізді құраушы» болуы мүмкін: олар, салт-дәстүрлер және жөн-жоралғылар, табиғат құбылыстары және биологиялық үрдістер, адам жанының күйі, құпиялық және сырды ашу. Бірақ, жоғарыда айтылғандай рәмізді өзіңше түсіндірме беріп, қолдан жасап, ойлап табуға болмайды. Себебі ол жоғары ақиқатты білдіреді.

Мәдениетті мәндер, таңбалар

Семиотика – символданған таңбаларды зерттейтін ғылым. Ал таңба деп белгілі бір ақпаратты таси алатын белгілерді айтамыз. Ол белгілер тек жазбаща түрде таңбаланған белгілер емес, сонымен қатар киіну, түстерді қолдану, ым-ишара білдіру сияқты ақпарат тасушылардың бәрі белгі болып есептеледі. Сондықтан аталған ұлттық ерекшеліктерін, немесе қазақи символиканы зерттейтін семиотика ғылымы. Посткеңестік елдерде семиотика деп аталатын ғылымның бұл түрі өте кенже болып табылады. Бірақ символдарды зерттеу тілді ғана емес, мәдениеттеде діндеде зерттеуді талап етеді.

Таңба – заттың мағына беретін, іс – әрекет пен өзіне тән мінезділік пен адам айналасындағы дүние. Таңба олрәміз, материалды құбылыс, көрнекті бейне мен формада абстаркты ой мен түсінік береді. Сөз де бір таңба, өмір де бір таңба, мәдениет, ауа, жер, ақиқат бәрі өз алдына бір таңба. Әлбетте, бұл ғылым жоқ жерден пайда болған жоқ.

Мәдениеттің ақпараттық-семиотикалық түсінігі

Мәдениеттік семиотика –

семиотиканың бөлімі, адамның өмір жүйесіндегі

белгілер мен таңбалардың, символдық

формалардың өзгеруін зерттейтін ғылым. Семиотикада

белгінің бір-бірімен қатынасын синтаксис, белгінің

белгіленген затқа қатынасын семантика, белгі

жүйесінде тұтынып қолданылатын белгі қатынасын

прагматика айырып көрсетеді. Дәстүрлі өнердің

пластикалық шешімі, ою-өрнектің өзіндік жүйесі,

пішіндердің құрылымдық ерекшеліктері, колорит, әуен

ырғағы, өзіндік қолтаңбаның мазмұндық мәні әр

шебердің эмоционалды көңіл-күйінің терең сезіміне

байланысты айқындалады. Әр дәуірге өзіндік

семиотикалық стилі, өзіндік мәтін талдау тәсілдері тән.

Семиотика терминімен қатар «семиозис» ұғымы қатар жүреді. Семиозис – (грек тілінде *sema* – белгі) – термині семиотикада қабылданған, белгі мағынасының дамуын білдіреді.

«Семиозис» – терминін ертеде грек физиологтарының бірі Пергамалық Гален диагноз қоюға қолданған. Семиозис белгілері ауруды талдап көрсетті. Ертеде гректер семиозисті біріншіден, белгі ретіндегі нақты нәрсені, екіншіден, белгі нені білдіріп тұр немесе не нәрсеге бағыт беріп тұр (десигнат); үшіншіден, затқа белгі ретінде берілген күштің әсерін енгізіп анықтайды дейді Р. Барт. Қазіргі семиотика «семиозис» ұғымын «объект – белгі – интерпретант» деп сипаттап, табиғаттағы қарапайым белгілердің араласуын қолданады. Ч. Пирс үшін «семиозис» ұғымы міндетті түрде оның семиотикалық теориясында орталық түсінік болды. Оның түсінігі бойынша белгі, өзінің белгі екенін түсінбейінше, белгі ретінде жұмыс істей алмайды, яғни белгі белгі болу үшін талдануы қажет.

Семиотика дамыған сайын «белгі» түсінігі бірте-бірте артта қала берді, Интегративті белгі – айтылулардың кез келген байланыс жүйелігінде қолданатын қызмет пен мәннің жетекшілігіндегі «мәтін» түсінігі орталылық орын алады. Готлоб Фреге (1848-1925) бойынша семиотика дәстүрлі хабарламаны екі түрлі деңгейде ажыратады: денотативті (денотат хабарлама фактісі) және коннотативті (коннотация – мәдени әлеуметтік рәміздің қосымша мағынасын шартты жүктеу). Кез келген тіл денотатив пен коннотативтің қиылысу нәтижесі болып табылады. Семиотика жүйесінің динамикалық шындығы осындай. Ғаламдану тек сәндік үшін қолданылып жүрген түсінік емес.

Соңғы жылдары ақпаратты цифрлау өзара байланыстағы әлемде жылдамдықты арттыру мақсатында көптеген таңбалық жүйелерді қалыптастырды. Бұл жағдай білім алуда және таратуда материал форматтары (папирустан жаңа медиа форматына дейін) бойынша маңызды мәселелерді туғызады. Дәл қазіргі кезеңде әртүрлі әлемдік мәдениеттердегі глокальды (ғаламдық және жергілікті) мұраны және мәдени жадыны жаңғыртуда сан алуан формалар мен жүйелерді этикалық тұрғыда ескеру қажет. Семиотикалық үлгілер мен олардың форматтарын қолдау өзгерістері мәдениет экономикасына ықпал ету жолдарын көрсетеді

Мәдениет белгілер мен мағыналардың әлемі болып табылады. Бұл нұсқа бойынша, адам баласы мән-мағыналар жүйесінде өмір сүреді, ал бұл мән-мағыналар жүйесі адам баласын басқа адамдарға және жалпы қоршаған әлемге қатысты бағыт-бағдар беріп отырады. Сондықтан да, мәдениетті өзіндік ерекшелігі бар мән-мағыналар жүйесі ретінде түсініп-білу үшін адамдардың іс-әрекеттерінің және өзара әрекеттерінің мән-мағыналарының түпкі сырын ашып алу қажет. Бұл көзқарас тұрғысынан қарағанда мәдениет адамдардың мінез әрекеттерінің себебі болып табылатын сыртқы күш емес, осы мінез әрекеттің контексті болып табылады және осы контекстте ғана ісәрекеттің мән-мағынасын түсінуге болады. Сонымен, мәдениет шынайы мағыналық кеңістіктің феноменологиялық (заттандырылған) саласы болып табылады, ал бұл сала болса қарама-қайшылықтардың: «имманентті – трансцендентті», «сакральды – профанды» және т.с.с. ендірілуі және түсіндірілуі арқылы анықталынады.

Қорытынды

Сонымен, белгілер адам баласының мағыналық іс-әрекетінің элементтері ретінде адамдардың рәміздеу (символдау) қабілеті көмегімен мәдениеттің құрылымдық мазмұнына кіреді. Олардың материалды дәнекер болып табылатын артефактерден ерекшелігі іс-әрекеттің рәміздік дәнекер болуында.

Мәдениет – ақпараттық үдеріске қосылған өзіндік ерекшелігі бар механизм, ол, сонымен қатар, әлеуметтік маңызы бар ақпараттарды қалыптастыратын және тасымалдайтын механизм болып табылады. Басқа сөзбен айтқанда, мәдениеттің өнімі – бұл белгілік құралдар арқасында қоғамда жасалынатын және сақталынатын әлеуметтік ақпарат екенін білдік

Пайдаланылған әдебиет

<https://melimde.com/>

<https://senate.parlam.kz/>

<https://stud.kz/>